

(4) Kapitalizmin, tekelciliğin ilk evrelerinden ileri evrelere doğru gelişmesi ile birlikte birikim için elverişli koşulların yeniden-üretimi, giderek artan bir şekilde, aktif devlet müdahalesine bağlı kalır. Devletin pratikte bu müdahalenin doğru biçimlerini bulabileceğine, hattâ yıkma götürecektir hatalar yapmasını önleyebileceğine dair bir garanti yoktur. Kesin olan tek nokta, devletin bu alanda gittikçe genişleyen rolüne duyulan ihtiyacın, özellikle birikim sürecine karışma yönünde, giderek artacağıdır.

Kapitalist devlet üzerine gelecek teorik ve ampirik çalışmaların, sermayenin uluslararası şekle dönüşmesi ile devletin birikime karışmasının dinamikleri arasındaki ilişkiyi anlamaya girişmesi, özellikle önemlidir. Kapitalist devlet üzerindeki çalışmalar, şimdi, devlet ile birikim arasındaki ilişkiyi ulusal düzeyde analiz etmek için gerekli araçları geliştiriyor ve birikim sürecinin gittikçe artan ölçüde uluslar-üstü olan niteliğine karşın, ulusal temellere dayanan devletin hâlâ var olabilmesinin ifade ettiği anlamı araştırmaya henüz başlıyor. (bkz. Martinelli ve Somaini, 1973)

(5) Devletin birikim sürecine karışması için artan baskıların, karşılığında, devlet yapılarının ve politikalarının ilerki gelişmelerini biçimlendirecek bazı çelişkili sonuçları vardır.

a) Kapitalist gelişmenin erken dönemlerinde oluşan kurumsallaşmış mekanizmalar, birikimin daha yeni ihtiyaçları karşısında, politika şekillendirici mekanizmalar olarak gittikçe daha az

rikant emperyalizminin, kapitalizmin çıkarlarından çok devletin çıkarına olduğunu savunurlar. Barnett, devlet her ne kadar ekonomik yapılar tarafından kısıtlanırsa da, özgül kararların siyasi ve bürokratik elitler tarafından araççı biçimde geniş ölçüde denetlendiği görüşündedir. Schurmann iktisadi etmenlere daha az önem verir ve Amerikan emperyalizminin halk ideolojisi tarafından desteklenen icra gücünün sonucu olduğunu savunur. Schurmann, bürokratik hiziplerin Çin-Hindî'deki Amerikan politikasını geniş ölçüde etkiledikleri hakkında mükemmel kanıtlar sunar. ABD dış politikasının, bürokrasiler ve siyasi partilerin çatışan politika tercihleri arasında gidip geldiklerini gösteren Marksist bir analizi için, bkz. Lo (1975).

etkili olmuşlardır. Offe'nin deyişiyle, «tahsis edici» politikalar için uygun olan seçici mekanizmalar, «üretici» politikalar için işlevsel değildir. Bu durum, devletin, birikimin yeni ihtiyaçları ile uyumlu olarak yeniden biçimlendirilme çabalarında, yönetici sınıf grupları tarafından daha büyük çapta manipüle edeceği bir dönemin var olması ihtimalini akla getirmektedir. Yönetici sınıfın (veya yönetici sınıf bölümlerinin) devletle artan araçsal ilişkisi, başarılı oldukları takdirde dolaysız manipülasyonun devamını daha az gerekli kılan yeni devlet yapılarının gelişmesi için nazik bir mekanizma oluşturur.

b) Bununla birlikte, aynı zamanda, devletin birikim sürecine gittikçe artan ölçüde dolaysız katılması, birikim sürecini politize etme etkisine sahiptir. Şu anlamda ki, birikim hakkında ilerki kararlar, hiç değilse kısmen, özel sektör yerine kamu kurumları tarafından alınır. Siyasal ölçütler, örtük ya da belirtik olarak, birikim sürecinde üretimin örgütlenmesinde ve kaynakların tahsis edilmesinde artan bir rol oynar ve saf piyasa ölçütünün yerini alır. Bunun sonucunda, sınıf mücadelesi daha politize olmaya başlar. İşçi sınıfının taleplerini firma ve sanayi düzeylerinde denetim altına almak giderek zorlaşır; bu talepler gittikçe devletin kendisine ve devlet yapılarına yönelir.

Devlet aygıtını yeniden kurmak için örgütlenen yönetici sınıf grupları, böylece, oldukça çelişik güçlere karşılık vermek zorunda kalır: Bir yanda, üretim sürecini doğrudan yönetme ve planlamaya daha yatkın yapıları meydana getirme gereği vardır; öte yanda, devletin iktisadi hayatta artan rolünün gereği olarak, sınıf mücadelesinin artan siyasallaşma eğilimini tersine çevirme veya sınırlama gereği vardır.

Devleti yeniden yapılandırma yolundaki geçiş döneminin henüz yarı yolunda bulunmamıza karşın, «çözüm»ün bazı öğeleri açıklığa kavuşmaktadır. Özellikle, devlet politikaları için teknokratik yasallaştırmalardaki büyüme ile yönetimde merkezileşme bileşimi, bu çelişkileri çözmek için, hiç değilse kısmen girişilmiş çabalar olarak yorumlanabilir. Belki de Marksist teorideki gelişmenin diyalektik niteliğinin karakteristiği olarak, devlet teorisinin yeni yönelişleri, tam da kapitalist devletin aynı tür niteliksel değişime uğradığı bir zamanda ortaya çıkıyor. ■

¹ Offe'nin eserinin eleştirisi için bkz. Sardei-Bierman, et al. (1973).

² O'Connor (1973); aynı zamanda bkz. San Francisco Kapitalistate Group (1974).

³ Aynı zamanda siyasi faaliyetin yabancılaşmış biçimlerini de tartışan, spor ideolojisinin siyasi anlamını inceleyen ampirik çalışma için bkz. Balbus (1975).

Birikim'de kültür olayları...

Değinmeler / Günün Olayları / Kitaplar Sanat Olayları / Filmler / Dergiler

KIVILCIMLI KONUSU

Birikim'in 4. sayısında (Haziran 1975), Dr. Hikmet Kıvılcımlı üstüne, daha çok yazarmın tarih tezini konu edinen bir eleştiri yayımlanmıştır. Ekim 1976'da, H. Yılmaz adıyla yayımlanan bir kitapta, bu eleştiriye cevap veriliyor.

Yayımlanan bu cevabın, sözkonusu eleştiride öne sürülmüş noktalardan herhangi birini geçersizleştirdiğini görmedim. Kıvılcımlı, daha inandırıcı bir biçimde savunulabilirdi. Ancak, «H. Yılmaz»ın cevabında, yazının yeterince açık olmayan birkaç yerine değinilmiş. Bunları, değiştirmek değil de, bir kere daha açıklamak yararlı olabilir. Ayrıca, zaten bir hayli uzun olan o yazıda, bazı konular yeterli genişlikle ele alınmamıştı. Bunlar, Kıvılcımlı sorunundan bağımsız olarak tartışılması gereken şeyler. Eleştirinin cevabında sözkonusu edilen, üretici güçler/üretim ilişkileri ile ilgili bölüm, birinci duruma örnek olabilir; Engels'in bazı mektupları, *Ailenin... Kökeni* kitabının statüsü de ikinci duruma.

Ne var ki, bunlar ve başkaları, oldukça kapsamlı bir biçimde ele alınması gereken konular. Bunu düşünerek, dergide bunları sözkonusu etmemeyi, sorunu küçük çapta bir kitap içinde daha genişlemesine araştırmayı uygun buldum. Kıvılcımlı eleştirisinin yayımlandığı *Birikim*'in 4. sayısı zaten tükendi. O yazıyı ve bundan sonra söylenecekleri, şimdi, bir broşür haline getireceğim.

Hikmet Kıvılcımlı'nın başlıca özelliklerinden biri, bütünsel

bir teori kurma çabasıydı. Bu nedenle, Kıvılcımlı üstüne bir tartışma, daha çok politik düzeye ağırlık veren başka tartışmalardan farklı olarak, birçok ayrıntılı konuyu içermek zorunda. Ayrıca, hele yayımlanan cevabın niteliği de düşünüldüğünde, «bir teorisinin ne olduğu» sorununu da tartışmak gerek. Bir raslantı sonucu, *Birikim* Yayınları'nın şu sıralarda yayımlamak durumunda olduğu kitaplar, andığım bu değişik konulara aydınlık getirecek nitelikte. Örneğin, Cevabı yazan arkadaşın «ampirik inceleme» ve «teori» arasında kurduğu bağlantı, yayımlanma sırasında birinci gelen «Kapitalist Devlet Sorunu Üstüne» adlı derlememizde doyurucu bir biçimde tartışılıyor. Emmanuel Terray'ın, «İlkel Toplumlar Karşısında Marksizm» adlı eseri, somut araştırma bakımından Marksist çalışmalarda hayli ihmal edilen ilkel toplum konusunda ve ayrıca ilk büyük antropologlardan Morgan'ın, tarihî maddeciliğin kurucuları tarafından kabulü konusunda ilginç tezler içeriyor. Tarih dizimizde, Tawney'nin «Kapitalizmin Doğuşu ve Din» adlı klasikleşmiş eseri, kapitalizmin kuruluş dönemini ele alıyor ve üstyapısal değişiklikleri inceliyor. Bu konular da, Kıvılcımlı'nın teorisinde odak noktalarından biri olan kapitalizme geçiş sorunuyla yakından ilgili. Son olarak, yayımlanması biraz daha geçecek olan, Perry Anderson'un, «Antik Tarihte Feodalizme Geçişler» adlı eseri var. Bu, tabii, doğrudan doğruya, Kıvılcımlı'nın *Tarih, Devrim, Sosyalizm*'inin alanı olan uygarlıklarla, kölecî üretim tarzı ve feodalizm ile ilgili.

H. Yılmaz'ın haklı olarak söylediği gibi, Kıvılcımlı bu geniş alan üstünde yeni önerme-

ler getirirken, Marksistler bu konulara gereken önemle eğilmemişlerdi. Ben de eleştirimde, onun bu araştırmacı yanının değerini belirtmeye çalışmıştım. Ancak günümüzde, bu eksiklik artık giderilme yolunda. Ayrıca, Kıvılcımlı için yazık ki sözkonusu olmayan Marksist bilimin teorik araçları ile yapıyor bu araştırmalar. Kıvılcımlı'da bizim için çok önemli olan, bütün bu konularda söyledikleri değil, ama bu konuları içermeyen bir politik teorisinin yetersiz olacağını görmesiydi.

Şimdi, verilen cevap üstüne birkaç söz söylemek gerekiyor. Daha önce belirttiğim gibi, ilk yazıda söylediklerimden herhangi birini değiştirmemi ya da baştan düşünmemi gerektirmiyor bu yazı. Alışılmış polemik kalıplarını Doktor üslubuyla sürdüren saldırganlığı, sık sık küfüre varan şiddeti, teorik yetersizliğini örtmeye yetmiyor. Bir de şu önemli: Cevapta, eleştiride söylenen her şey teker teker alınıp karşılığı verilmiş izlenimi yaratılmaya çalışılıyor. Dolayısıyla, eleştirinin kendisine bakmadan yalnız cevabı okuduğunuzda, bütün eleştirilere bir cevap verildiğini düşünebilirsiniz. Ama gerçekte böyle değil; birçok temel nokta atlanmış ve bunların arasında, H. Yılmaz'ın ısrarla vurguladığı ampirik gözlemler de var. Ayrıca, cevap verilen şeyler de, cevaba uygun olacak biçimde ufak tefek ayarlamalardan geçirilmiş. Bunlara da, burada değinmek istemiyorum. Böyle bir sorunu Kıvılcımlı'dan ayrı olarak ele almak herhalde daha doğru; onun için, hazırlamayı tasarladığım kitapçıkta, Doktor değil ama Doktorculukla ilgili bir ekte değineceğim bu cevaba.